

Bij het in het vorige hoofdstuk beschreven 'imagineren' had het denken de rol om de bestanddelen aan te dragen waaruit het imaginatieve zinnebeeld werd opgebouwd. In zijn totaliteit betrof dit zinnebeeld iets niet werkelijk bestaands, maar de afzonderlijke componenten die de 'lichamelijkheid' ervan vormden waren wél bestaande voorwerpen. Het denken moest zich bij het opbouwen van het zinnebeeld dus richten op objecten in de externe fysieke waarnemingswereld. Bij het gedurende de meditatie vasthouden van het zinnebeeld moest het denken zich echter volledig, met uitsluiting van al het andere, op dit zinnebeeld richten. In die situatie was het denken dus *niet* meer gericht op iets dat in de fysieke wereld bestaat maar uitsluitend op iets innerlijks, iets dat alleen in de ziel aanwezig is. Een bijzondere hoedanigheid van het laatste treedt op wanneer het denken zich uitsluitend richt op *zichzelf*. Ook dan richt het denken zich met uitsluiting van al het andere op iets dat in de ziel leeft. Alleen is dit 'iets' nu het denken *zelf*. Ook hierbij kan men de ervaring hebben dat deze op zichzelf gerichte activiteit geen verbinding heeft met de fysieke lichamelijke wereld. Dat is het geval wanneer de zelfwaarneming van het denken zich richt op de pure activiteit van dit denken en niet op een begrip dat in het denken leeft als *reactie* op een bepaalde waarnemings- of herinneringsinhoud. Het object van de waarneming is puur en alleen de activiteit die het denken moet verrichten om er te zijn, om waarneembaar te zijn. In dit bijzondere geval is de waarnemer dus tevens het waargenomene. Het denken kan *zichzelf* denken. Als het dat doet dan neemt het in deze activiteit tevens zichzelf *waar*. Dit treedt op wanneer het denken *zelf*, en niet de *inhoud* van het denken, als zelfwaarneming het denken vervultⁱ. Een methode om tot het beleven van dit op zichzelf staande 'lichaamsvrije' en 'zintuigvrije' denken te komen heeft Rudolf Steiner uitgewerkt in zijn 'Filosofie der Vrijheid'ⁱⁱ. Dit boek is zodanig opgezet dat het volgen van wat betoogd wordt ertoe leidt dat op enig moment een beleving van het lichaamsvrije, zuivere denken kan optreden. Niets van wat er in beschreven wordt kan als kennisgeving worden aangenomen: elk begrip moet stap voor stap opnieuw verworven worden als product van het eigen denken. Het is een werkboek dat leidt tot het 'begrijpen van het denken'. En wel van het zuivere, onbevooroordeelde en zichzelf voortdurend vernieuwende denken waaraan het beschrevene geen kant-en-klare, vooraf geprepareerde inhouden wil geven maar slechts *aanwijzingen* hoe het zelf, hoe het *vanuit zichzelf*, tot deze inhouden kan komen. Steiner omschrijft dit zuivere denken als 'einem bis zu seiner höchsten, reinsten Ausgestaltung getriebenen Denken'. Over het denken kan men alleen met behulp van ditzelfde denken een begrip vormen: maar

dit begrip *is* dan het levende denken zelf. Het door het denken verworven begrip van zichzelf is tevens een zuivere waarneming van dit denken. Bij het denken vallen 'begrijpen' en 'waarnemen' samen. Dit denkend begrijpend waarnemen van iets waarmee men geheel versmolten is, wordt door Steiner *intuïtie* genoemd. De mens kan zijn eigen denken (de inhoudsloze activiteit ervan) alleen door een intuïtie waarnemen. Maar deze intuïtie is tegelijk een restloos kennen. Wat kan men bij deze intuïtie met het eigen denken ervaren? Men ervaart iets van de lichamsvrije werkelijkheid van zichzelf en daarmee iets van een geestelijke, zichzelf dragende wezenheid. Zoals Steiner zegt: 'men houdt een tip van de sluier van de geestelijke werkelijkheid vast'. Want het middel waarmee het denken aanschouwd wordt is het actief geworden denken *zelf*. Men herkent hierin *zichzelf* als degene die actief is. De denkende activiteit is zodanig van aard dat deze volkomen transparant is voor zichzelf, zodat het aanschouwend beleven van deze activiteit tevens het begrijpen ervan is. In het zichzelf waarnemende denken is een begrijpen actief van iets dat niet zintuiglijk waarneembaar is. Dit 'iets' is zowel datgene wat 'begrijpt' als datgene wat 'begrepen wordt'. In dit actieve grijpen van het zuivere denken ('zuiver' in de zin dat het geen andere inhoud heeft dan zijn eigen zichzelf-producerende activiteit) is men één met een op zichzelf staande *geestelijke wezenheid* – die men zelf is.

„Du lebst jetzt in einem Elemente, das keine sinnlichen Eindrücke mehr enthält und dennoch in der inneren Aktivität sich offenbart, daß es eine Realität ist. Ich mußte etwa sagen von diesem Denken: In ihm haben wir die wahre geistige Kommunion des Menschen, die Vereinigung mit der wahren Wirklichkeit. Wir fühlen gewissermaßen an einem Zipfel des Weltendaseins, wie wir als Seele mit diesem Weltendasein zusammenhängen.“ ⁱⁱⁱ

Dit is het moment waarop men voor het eerst met helder bewustzijn tot een zelfwaarneming komt die niet is opgebouwd uit zintuiglijke indrukken. Waarnemen en kennen vallen hier samen en daarom is dit een vast punt in de geestelijke *werkelijkheid*. Nu ervaart men aan *zichzelf* wat 'Geest' is. Men ervaart dat het eigen wezen op het geestelijke gefundeerd is.

„Man hat ergriffen in einem Punkt das Weltendasein, indem man sich selbst nur zum Schauplatz des Erkennens gemacht hat, man hat ergriffen, wie das Weltendasein verläuft in seiner wahren Gestalt und sich - wenn wir uns fügen diesem inneren Beobachten - uns dann ergibt. Ich möchte sagen: In einem

Punkt nur ergreifen wir dasjenige, was das Wesen des Weltendaseins eigentlich ist, und wir ergreifen es als eine Realität, nicht als ein abstraktes Denken. Man macht Bekanntschaft mit der Geistigkeit. Man weiß, was Geist ist“.^{iv}

Op dit punt kan men staande blijven in de werkelijkheid, het is een 'stepstone' in de geestelijke wereld; hier heeft men voor het eerst het bewustzijn van een vast geestelijk voetstuk. Imaginatief kan men deze zelfdragende activiteit aanschouwen als de vleugels die men heeft om niet uit de geestelijke wereld omlaag te vallen. Net zoals een vogel in de lucht met zijn wieken moet slaan en een vis in het water zijn vinnen moet bewegen om niet omlaag te vallen of weg te zinken moet men in de geestelijke wereld zijn bewustzijn door een zuivere *wezensactiviteit* in stand houden. In de beleving van het zuivere, van zintuigindrukken vrije denken is de geest niet langer iets vaags of zweverigs, maar een concreetheid die men bezegelt met zichzelf^v. En dit bewustzijn, deze concreetheid, kan men op de in het vorige hoofdstuk beschreven wijze uitbreiden tot een 'omgevingsbewustzijn' waardoor men zich zinnend en helder bewust opgenomen weet in een wereld van geestelijke wezenheid. In die zich uitbreidende kring – met als centrum en ankerpunt de beleving van de vaste geestgrond die men zelf is - wordt dan een concrete omgeving zichtbaar. Deze was eerst duister, maar wordt allengs zichtbaar in het zich versterkende licht van de innerlijke zekerheid. Imaginaties lichten op als weefsels van geestelijke qualia. Zij vormen als het ware de 'uiterlijke' aanblik van concrete en levende geestelijke wezens^{vi}. Wanneer men verder in deze geestelijke omgeving doordringt ('verder' wil zeggen: op een nog hoger niveau) weet men zich omgeven door wezens die niet zozeer hun uiterlijk als wel hun innerlijk delen: hun spreken gaat men inspiratief horen als opklinkend uit de imaginaties. Men is omgeven door klanken voortbrengende, 'sprekende' imaginaties. De *wezens* die binnen hun imaginaties dit spreken voortbrengen zijn geestelijke entiteiten met exact dezelfde geaardheid als de eigen geestelijke wezenskern waarvan men zich bewust is geworden. Daarom kan de eigen wezenskern met deze entiteiten een intuïtie aangaan, net zoals men een intuïtie kan hebben van het eigen zuivere denkwezen.

„Wir erleben ein Erkennen, das sich zu gleicher Zeit als ein inneres Tun erweist, das als ein Inneres Außenwelttun werden kann.“^{vii}

In het vaste punt waarop men staat wanneer men het geestelijke wezenskarakter van *zichzelf* ervaart onderkent men zijn individuele wezen als iets wat deel is van een wereld met een *overeenkomstig* wezenskarakter: de geestelijke wereld. Men staat midden in een intuïtie waarin het eigen wezen en de universele geestelijke wezenheid één en toch twee zijn. Uit deze ervaring kan een nog hogere bewustwording opstijgen. Men ervaart zichzelf dan als eeuwig-geboren-wordend uit goddelijke almacht. Men ervaart het Trinitarische mysterie van de ‘in eeuwigheid uit de Vaderlijke oergrond geboren wordende Zoon’. Men voelt in zichzelf de aanwezigheid een hoogst heilig onwrikbaar punt dat één in wezen is met de goddelijke Triniteit: de geestelijke *monade*.

ⁱ Kunnen we het voelen voelen zonder dat we ‘iets’ voelen? Nee. Kunnen we het waarnemen waarnemen zonder dat er iets waargenomen wordt? Nee. Kunnen we het denken denken, zonder dat er iets gedacht wordt? Ja, wij denken dan onszelf.

ⁱⁱ Rudolf Steiner, *Die Philosophie der Freiheit. Grundzüge einer modernen Weltanschauung* (GA 4).

ⁱⁱⁱ Ibid.

^{iv} Ibid.

^v Op dit punt wordt men zich bewust van de onvergankelijke wezenskern die door leven en dood heen, door de opeenvolgende incarnaties heen, in de geestelijke wereld in stand blijft. Men beleeft zijn ware Ik-wezen, zijn monade, degene die men goddelijk-geestelijk *is*.

^{vi} Men treedt binnen in de ‘derde hiërarchie van de geestelijke wereld’. Men vindt hier de geestelijke wezens die ‘Engelen’ of ‘Angeloi’ worden genoemd. Wanneer wij als mens een intuïtie willen aangaan met de geestelijke wereld dan moeten we eerst ons bewustzijn ledigen van alle persoonlijke (ego-getinte) voorstellingen. Vervolgens activeren wij dit bewustzijn dat leeg is, behalve van zichzelf. Deze activiteit is het zuivere denken. In ‘*Die geistigen Wesenheiten in den Himmelskörper und Naturreichen*’, *derde voordracht*, beschrijft Rudolf Steiner dat als deze wezens van de derde geestelijke hiërarchie hun aandacht naar buiten richten (waarnemend worden), dat zij dan hun eigen innerlijk naar buiten brengen (‘openbaren’) als een

waarneembare lichtvorm (imaginatie). Daar staat tegenover dat wanneer deze wezens zich op hun innerlijk richten, dat zij daar dan niet zichzelf beleven maar de aanwezigheid van hogere geestelijke wezens dan zichzelf, waarmee zij als het ware vervuld zijn.

vii Rudolf Steiner, Die Philosophie der Freiheit. Grundzüge einer modernen Weltanschauung (GA 4).

© 2024 Andreas Boom <https://ommekeer-nu.nl/>